

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

„Cîntecele de vitejie“ ale lui Gheorghe Coșbuc

Gheorghe Coșbuc a dat la lumină, culegînd din reviste care nu se prea cetesc, din reviste care se uită și din manuscriptele sale, despre care prietenii spun că ar fi multe, un volumaș alb, de o sută și cîteva foi, pe care l-a intitulat «Cîntece de vitejie».

Apoi el s'a întors la ocupațiile sale de funcționar, pe care i-ar fi îngăduit să nu le iubească, dar din care mai mult decît din strălucita lui poezie vine pinea de toate zilele pentru el și pentru ai săi. De soarta cărțiclei pe care a făcut-o să zboare în lume nu-i va fi păsînd mult lui, nepăsătorului poet, în desprețul căruia pentru reclamă, pentru recunoaștere și prețuire chiar, în neîncrederea căruia pentru prietenie, în izolarea desăvîrșită a căruia zace și o picătură neagră de amărăciune.

Între fabulele nesărate ale poetului de salon Florian e una care vorbește de soarta deosebită a două paseri, prinse în cușcă, precum poetul cu sufletul liber e prins în zăbrelele lumii și-și cîntă de năcaz lui, făcînd astfel bucurie lumii, la care nu s'a gîndit. Una din acele paseri era o mică pasere sură, care a murit fiindcă nu i s'a auzit glasul. Iar cealaltă, care trăiește până la sfîrșitul fabulei, care e veșnică, croncănește fără încetare din marele-i plisc lacom de corb nesățios: pas să-l uite cineva pe acesta și să nu-i dea de zece ori cit îi trebuie ca să mai slăbească puțin cu cîntecul!

Cu cită căldură n'a vorbit presa noastră, prietenoasă pentru anume poeți cari se înțeleg lesne și ca oameni și ca scriitori, de cutare corb cu glasul funebru sau de cutare gaiță cu pene de împrumut, cu cită bucurie n'a vestit neamului românesc noua operă a neobositului maestru! Iar cînd se întîmplă așa o nimica toată ca un volum nou al lui Coșbuc, atunci e o liniște, o tăcere. Dușmanii de altă dată nu s'e mai văd, dar prietenii scriitorului român sint așa de discreți... Și apoi cutare domnișor care știe toate intimitățile literare ale scriitorului cu care s'a întîlnit de cîteva ori la cafenea, te va trage la o

Citeceni

②

parte și-ți va spune, cu toată cruțarea șopotitoare a «prietenului» față de prietenul său, că e pe sfârșite cu talentul lui Coșbuc, care se mai încearcă numai din cauza comenzilor oficiale.

Tăcerea cu care au fost primite «Cîntecele de vitejie» nu e de loc îndreptățită și, dacă — din motive care se pot înțelege, dar nu se judecă, — poetul a pierdut marea său avînt cuceritor din vreme, conștiința fecundă că el se găsește între ai săi cari-l iubesc, îl admiră și-l așteaptă cu nesăț cuvîntul, — opera sa din urmă e întru toate vrednică să stea alături cu celelalte.

* * *

«Cîntăreți de vitejie» am mai avut noi, dar nu-î prea cetim, fără a fi vinovați de uitare nemeritată și de nerecunoștință. Pe la 1860 cînta din trîmbița veche a baladelor Dimitrie Bolintineanu: el făcu să răsune în auzul unor cetitori cari prețuiau foarte mult această muzică patriotică și războinică, isprăvile lui Mircea Bătrînul, și ale lui Ștefan-cel-Mare, și ale lui Mihai Viteazul, și ale altora mai mici. Intențiile cîntărețului erau foarte bune și faima lui pătrunsese pretutindenți: dar noi cari trăim astăzi, în vremuri cînd admirația vine mai greu, găsim că balada de la 1860 era cam slabă, că sîmăna prea mult cu o tînguire de păstor, și nu a unui păstor care să fi pascut în adevăr oile la munte, ci a unui păstor de pe scenă care plînge sentimental în poalele onorabilului public.

Nu trecu mult și, pe vremea războiului, Alecsandri luă asupra-și sarcina de a cînta pe luptătorii ce mergeau, cu primejdia vieții, să smulgă din minile dușmanului bronz pentru coroana regelui neartirnat al României. El n'a făcut balade romantice trecutului, ci a socotit că poate făuri o strălucitoare platoșă de aur pentru eroul ce stătea viu cu sabia în mînă. El a scris povestiri din luptele cu Turcii și a dat recunoștinții noastre pentru ostași, mîndriei noastre pentru biruință, încrederii nouă în viitor aripile largi ale odei. Și Curtea și nația i-au mulțămît destul pentru aceasta.

Dar cînd ajungi astăzi la această parte din opera lui Alecsandri, nimic nu ți se mișcă în suflet și lacrimile nu se coboară în ochi. Și totuși «poetul național» își dăduse toate silințele, făcuse ce credea el că poate face mai bun pentru a răspunde așteptărilor ce se formase, încrederii ce se pusese în el. Causele neizbîndeii lui erau acestea: lipsa statornică de putere, de energie a talentului său, plăcut, armonios, dulce — căci alți plămîni trebuiau pentru a scoate sălbatecul chiot al biruinții muncite! — și, apoi, deplina necunoștință a lui, înstrăinarea lui față de țeranul român, care, el, biruise: marele pro-

prietar Alecsandri nu era de sigur acela care putea vorbi în numele acestui țeran și pe înțelesul lui.

Puterea lui Coșbuc e însușirea lui de căpetenie, o putere grămadită, încleștată, care zbucesc în puține cuvinte zguduitoare sau care, dezlănțuită, ca în zugrăvirea strălucită a navei lui Mihaï în lupta de la Călugăreni, samănă cu căderea prăpăstuită a unei năprasnice furtuni. Acesta nu e nici un *pastor fido* modulind din fluierașul sentimental o serenadă pentru strămoși, nici un fin om de salon, un înalt funcționar literar care, cu toată conștiința însemnătății sale, depune cununii de mărgele și flori de mătăasă pe groapa, bine spălată de sînge și presărată cu nisip, a voinicilor. Nu, acesta e urmașul unui șir de preoți de sat, de acolo de sus de supt munte unde e viața grea și unde a fost totdeauna muncă multă și luptă destulă, acesta e un aspru țeran cu sufletul de stîncă. Cînd ajunge să vorbească de trecutul mare, în sufletul lui care se deschide bate ca un larg vînt de mîndrie, de sălbatecă bucurie, pare că și el ar fi fost dintre ai lui Basarab bătrînul, «păstorul de oi» care a răpus pe Carol-Robert,

stăpînul țerii feudale,

ca și cum și el ar fi purtat arcul și sulița și spada pe urmele, săpate adînc de mînia răzbunătoare, ale lui Ștefan și ale lui Mihaï străbunii, de fapta cărora se împărtășește cîntînd-o tare, limpede în auzul țerii întregi și a neamului întreg. Iar, cînd se coboară la luptele cele din urmă, pe care le-au dus Ardeleni supt steagul Austriei, Romîni de aici supt flamura neamului lor, supt liberul tricolor, el nu strigă în gesturi teatrale, precum ar face-o orice țirgoveț aprins prin închipuire, ci el, știind bine ce s'a putut petrece în sufletele, împărțite de multe simțiri, ale unora ca dînsul, se oprește înduioșat pînă la lacrimi și, cînd răsună cîntecul său, el duce plînsori de doină, bocete de mamă, suspine de tovarăși ai celor ce s'au pierdut, și le amestecă, într'o simfonie măreață, spre mărirea simplilor săteni din neamul său cari au murit pentru țară, urmînd învățăturile străbunilor.

Aceasta face din «cîntecele de vitejie» ale lui Gheorge Coșbuc, cu imnurile liniștite și mîndre, cu fragmentele din bronzul epopeii, cu chemarea înaintea noastră a morților ce tresaltă de tunurile zilei de 10 Maiu, amintire a faptei lor cu urmări veșnice, cu duioasele răvașe și povestiri ale sătenilor ce întrebă de acasă și spun de unele și de altele uitînd tocmai ceia ce-î face mari înaintea tuturor timpurilor, din tot acest bogat cuprins al celor o sută și cîteva pagini cartea cea mai oțelitoare de inimă pe care a scris-o un poet romîn.

N. IORGA.

MOARA PĂRĂSITĂ

În ziua aceia asfințitul era de o frumusețe neobișnuită: de multă vreme nu văzusem văzduh așa de limpede, aer așa de adinc, albastru-umed, și colorație așa de puternică. La apus un nour mare, vinăt cuprindea cerul și sta nemișcat, acoperind flacărele soarelui; iar pe marginile codrilor de nour, din miazănoapte în miazăzi, scinteia un tighel de aur în zigzaguri fantastice de-asupra zării. Pe întunecimea posomorită, dunga aceasta de foc se tăia brusc, fără slăbiri și răsfringeri, și din fundul zării noaptea se înălța, amenințând pământul cu o mare de umbră.

Pe urmă, de odată, nourii crăpară și focurile asfințitului țîșniră ca niște izvoare. Păturile vinete se suptiară, tighelul de aur se șterse, o lumină mare umplu întreg asfințitul. În văi, pete răzlete de apă licăriau pline parcă de veselie.

Încet-încet din valurile de lumină se arătară iar sfărîmăturile nou-rilor; soarele se cufundă, de-asupra lui rămase o pinză de sînge; mai sus, fantasmă trandafirii își schimbau formele, dispăreau și se arătau iar, până ce rămășeră straturi, de la roș la violet străvăzător, culori fine, de o dulceață nespasă.

Apoi totul se liniști, cerul se întunecă și umbrele cuceriră văile ca un abur ușor.

Mă trezii ca dintr'un vis, parcă o taină mare îmi pătrunsese sufletul. Ridicăi sabia, care căzuse de-alungul piciorului, întorsei capul spre oamenii mei, cari așteptau tăcuți și foarte liniștiți, și șoptii: «Înainte!»

Căi se urniră și pornirăm la pas.

Malurile pîrăului prin preajma căruia ne strecuram erau pline de verdeață bogată; ici-colo sălcii cu frunzele pălite atirnau nemișcate de-asupra ciuruirilor de unde. La o cotitură, o rață sălbatecă bătutu apa cu aripile, măcăi aspru, se răpezi în sus și se îndreptă ca o săgeată spre asfințit. Liniștea adincă se întinse iar, înfumurarea înserării se făcea din ce în ce mai deasă.

Eū nu mă simțiam tocmai bine. La zborul raței îmi tresărise inima, — ce va fi cînd se vor arăta capetele dușmanilor printre sălcii? Frică în adevăratul înțeles al cuvîntului nu-mi era, dar simțiam o greutate în piept, o presimțire tristă parcă. Îmi închipuiam cu toate acestea că, după întăia clipă, zvicnirile vor înceta, înflăcărarea mă va cuprinde și mă voi simți în stare să înfrunt lumea. Dar astea erau *idei*: niciodată nu făcusem proba.

Gîndind așa, mă întorsei în șea și privii spre cei zece oameni cari mă urmau. Erau liniștiți, se cumpăniau înnainte și înapoi, după pașii regulați ai cailor. Farmecul înserării li cucerise și lor sufletele, ochii cercetau cu lene și cu nepăsare împrejurimile; frunțașul Pintilie chiar zimbă în sine răsucindu-și mustața: numai sergentului Savin îi scînteia, supt sprîncenele groase ca două mustăți, picăturile de păcură, și parcă sfredeliau malul pîrăului înnainte; iar urechea lui ar fi auzit și iunecarea unui șarpe prin ierbării.

Îl întreabă încet:

«Ce zici tu, Savin? nu mai vin cercetașii...»

El răspunse cu liniște:

«Poate-au dat de ceva, trăiți, domnule sublocotenent!»

Ceilalți se înnălțară în șele și se așezară mai bine; unii oftară, ca turburați din gînduri.

Savin zise iar:

«În josul pîrăului este o moară părăsită, din podul căreia se vede satul. Poate s'a'u oprit acolo. — Deodată ridică capul și duse mîna la ureche. — Pst! s'aude ceva!

— Stai, șoptii eu, tresărind. Ce este?»

Oamenii se opriră și-și plecară carabinele în lungul coapselor. Un pas rar, greu, amestecat cu altul mai ușor, se apropia.

«Vine Greu! — zise Savin. Apoi rosti ceva mai tare: Grecule!

— El e!» se auzi un glas întunecat de o răgușeală ușoară.

Și deodată ieși de după o salcie călărașul, mărunt și bine legat, ducîndu-și calul de căpăstru.

«Vine și Năstase pe cellalt mal, zise el, oprindu-se înnaintea mea.

— Bine, zisei eu, ce veste?

— Trăiți, domnule sublocotenent, în josul pîrăului este o moară părăsită. Am văzut eu, cu ochii mei, și a văzut și Năstase, cum au intrat în ea opt Cerchesi.

— De unde veniau?

— Din sat: de la furături pe semne...»

Sergentul Savin începu a se scărpinga în cap:

«Opt! Măi tată Marcule, cum o să-î mai măcinăm!

— Trăiți, domnule sublocotenent, șopti tainic și frunțașul Pintilie; cu rîșnița cea mare!»

Eu tăcuî. Aveam ordin să fac o recunoaștere în josul pîrăului și să atac, dacă întîlnesc, detașamente mici, pentru a face prizonieri. Dar aici mergea cam greu. Erau opt, aproape cît noi, și în moară nu era ușor de pătruns, dacă păgîinii ar fi prins de veste. Afară de asta, inima, pirdalnica, se zbătea, și *presimțirea* ceia nu-mi dădea pace!

Prin seara din ce în ce mai întunecoasă, se auziră iar pași, o piatră se rostogoli în pirău, undele bolborosiră și Năstase, cellalt cercetaș, se arată negru printre pletele sălciilor.

«A venit Grecu? șopti el.

— Venit, răspuse cineva.

— Trăiți, domnule sublocotenent, nici nu mișcă. Parcă s'aũ culcat în moară...»

Trecu pe lângă mine și se așeză în rînd cu ceilalți.

Vedeam eũ bine că aveam de-a face cu oameni boclucași: ei mă intraseră în foc și prinseseră gust. Afară de asta, după cit imi spusese camarazii, pindele și hărțuirile în recunoașteri erau plăcerea lor. Se treziaũ, ghiorlanii, bătîndu-se ca acasă la ei, și învîrtiaũ carabina cum ai învîrți o ghioagă. Acũ tăceau și așteptau porunca mea, — și mă gîndiam că ticălosul de Pintilie, fruntașul, s'o fi uitînd la mine pieziș, cu un zîmbet de batjocură. Ce eram să fac? Afară de asta începu a mă furnica și pe mine un fior iute, o dorință. Mă înălțai deodată pe șea și rostii îndesat:

«Înainte, băieți!»

O șoptă iute tremură ca o bucurie printre flăcăi. Și pornirăm încet prin umbra neagră a sălciilor.

Pe șesuri și în văi era o tăcere nemărgenită. Numaĩ departe, pe finețe, o pasere țipa ascuțit, ca un fierăstrău supt pilă. Și un înturec orb acoperia văzduhul și pămîntul. Sus, peste clipirile stelilor, treceau grămezi uriașe de nourî.

Mersem o bucată bună de vreme. Deodată acoperișul ascuțit al morii se zugrăvi pe zarea mohorită, în făgașul larg al pirăului, — și îndată se șterse.

Intrarăm într'o roată de sălcii bătrîne. Iarba foșnia uscat în merusul cailor; altfel nici-un zgomot, desişurile parcă erau împietrite.

«Aici ar fi bine să descălecăm..., șoptii eũ.

— Trăiți, domnule sublocotenent, — să descălecăm! răspuse sergentul. Și mai avem de făcut ceva: cu cîteva fire de iarbă să ni legăm roțițele pintenilor, să nu simtă nici greierii din moară. Pe urmă tecile le lăsăm aninate la șelile cailor, mergem numai cu penele săbiilor, ca să fim mai sprinteni...

— De-bună-seamă!» rostii eũ cu pătrundere. Iar în gînd imi ziceam: Mă, al dracului sergent! Eũ am învățat atîția ani prin școli și habar n'am de toate pregătirile acestea! — Și, pe cînd descălecăm și ne pregătiam în cea mai mare tăcere, imi treceau prin măruntaie fulgerări de căldură și frig, imi venia să mă întind, n'aveam suflet în de ajuns.

Un flăcău rămase cu caii. Noi ceilalți, după ce ne pregătirăm, scoborîrăm în albia pîrăului și începurăm a ne strecura cu luare-aminte spre moară.

Și, dintr'odată, după un cot al apei, acoperișul ascuțit se arată iar, foarte aproape de noi. Ne oprirăm. Grecu și Năstase trecură înnainte, ca să cerceteze cu de-amănuntul împrejurimile. Ceilalți ne așezarăm pe un pat moale și umed de țarină măcinată din malul înnalt.

Încet-încet ochii mi se obișnuiră cu întunericul. Trupul de jos al morii nu-l vedeam, pentru că se amesteca cu malurile pîrăului, dar vedeam aproape, înnaintea morii, o sticlă întinsă de apă neclintită. Eră vechiul iaz înnomolit. Pe margini, cîteva pilcuri de trestii. În fundul apei iarăși acoperișul ascuțit, neclintit, al clădirii pustii. Putreziciunile bălții împrăștia în aerul nopții miazme înțepătoare.

Un fluier străpunse tăcerea, și zborul întortochiat, în filii rare al unui lăstun mare de apă trecu ca un fulger negru pe sticla bălții: cercetașii noștri ajunseseră.

Eū, așteptînd și privind cătră moară, mă gîndiam. Ce va fi peste cîteva clipe? Va bubui carabina și va curge singele, și parcă nu-mi venia, a crede că 'n liniștea aceia de mormînt se vor putea petrece asemenea lucruri. Ce fac oare păgîni? Aū plecat, de nu se simte nimic? Dorm? Poate aū dat, în satul de unde veniaū, peste băutura, și, unor haimanale ca ei, puțin li pasă de poruncile Coranului. Aū băut, s'aū amețit și acum horăiesc în podul morii. Atunci treaba ar fi ușoară, n'am pierde nici vreme multă, nici oameni.

«Traiți, domnule sublocotenent!»

Tresării. Era glasul lui Grecu: nici nu-i simțisem întoarcerea. Răspunsei:

«Ce este?»

— Am încunjurat moara, domnule sublocotenent, și n'am dat peste nimic. Ușa e deschisă. Lăptocul e zdrobit, apa se prelinge pe pămînt: prin groapa aceia nimeni nu poate intra, nici ieși.

— Dar Năstase a venit?

— A venit și el...

— Bun. Înlăuntrul morii nu se aude nimic?

— Nimic.»

Mă întorsei spre flăcăi. Întunerecul malului era așa de mare, că nu vedem pe nici-unul. Acū era acū. O sudoare rece mă înțepa la rădăcina părului. Strigaī încet pe Savin. Glasul lui de-abia adie.

«Aici sînt...

— Ce facem, mă Savin?

— Intrăm în moară...»

Așa-i! mă gândiam eu; are dreptate... Îmi strecurai stînga în toc, trăseai încet revolverul, îl pipăii, îmi așezai și dragonul săbiei la pumnul mînei drepte și mă mișcai spre moară, pășind în vîrfurile picioarelor. Ceilalți veniau după mine. Dar mergeam așa de încet, încît nici eu n'auziam pașii.

Deodată răsări înaintea-mi, drept pe malul bălții, ușa deschisă a morii, ca o intrare neagră de peșteră. În clipa aceea, florii cari mă cutreierau stătură, inima începu a bate mai tare, dar nu simțiam absolut nici-o frică. Putea să mi se întimplă orice. O tărie nebună îmi încordă mădulele.

În moară, stăturăm multă vreme neclintiți, cu răsufările oprite, ascultînd prin întunerecul acela orb. Dar nimic, nimic nu se simția.

Deodată mă pipăi o mină. Cineva mi se aplecă la ureche. Bănuii că e Savin. De-abia pricepuî :

«S'au îmbătat... Dorm în pod... orî aû plecat...»

Scara podului trebuia să fie în dreptul ușii și 'n mijlocul morii. Pipăind, ne strecurarăm pe scară. La dreapta simțiam pe cineva: era sergentul; aveam și la stînga un tovarăș, dar nu știam cine-î.

Sus, scara scîrții, un foșnet se auzi înaintea. Ca fulgerați de același gînd, ne oprisem. Cerchesii ierau în pod și dormiau; dar cineva dintre ei trebuia să fie treaz, căci s'a mișcat la pîriitul scării.

Stăteam neclintiți și nici nu suflam. Inima îmi bătea tare, rînduri de ameteii îmi veniau, dar nu-mi era frică. Drept înaintea mea, se deschidea în scindurile podului trei ochiuri rotunde, ca la orice moară. Mă uitam neclintit în zarea lor: așteptam să se ridice, din clipă în clipă, o umbră în dreptul întunerecului slăbit, care pătrundea prin ele.

Dar tăcerea ne învălui iar, și după un răstîmp ridicarăm și cele din urmă două trepte.

Acuma auzii bine un mormăit nedeslușit. Nu știam încă de unde a pornit: d'înainte, d'îndărăt, orî de pe laturî?

Eram supt același acoperiș cu niște oameni, cari, din clipă în clipă, puteau să sară ca niște fiare asupra noastră. Iar noi pîndiam ca moartea, și carabinele stăteau gata. Cu toate acestea, în cine să tragi? Era prostie să începem a face larmă așa cum eram grămădiți, trei sus și ceilalți pe treptele scării. Toți simțiam lucrul acesta și așteptam. Afară de asta, fără porunca mea, nimeni nu putea face nici-o mișcare, iar eu nici gînd n'aveam să dau vre-o poruncă.

Dar *dușmanul*, cel ce era treaz undeva, într'un colț al podului, simțise, în buimăceala și 'n somnul amortitor care-l cerca, că o mișcare neobișnuită trece prin tăcerea ruinei. Un glas răgușit, care mi

se păru sălbatec și fioros, mormăi citeva vorbe străine. Întreba ceva. Apoi tăcu. Iar noi așteptam.

Și, dintr'odată, prin deschizăturile rotunde ale podului trecu ceva neobișnuit, o lumină slabă de vis. Și 'n fund, dincolo de deschizături, pe zarea răsăritului, de-odată luna își arată printre nourii negri o margine, apoi izvorî ca o lucire de spaimă. Trei dungî de lumină slabă se strecurară în podul negru. Și 'n dungile acelea, ca într'un fulger, răsări ceva rotund, negru, un cap omenesc. Și tot în clipa aceia un tunet grozav izbucni. La fulgerarea limbii de foc, podul parcă se întinse în lături, dezvălindu-se, și văzurăm lămurit pe ceilalți șapte Cerchesi întinși pe podele. Iar capul negru parcă plesnise în bucăți, ca o ghiulea, — și parcă el detunase așa.

Clădirea se umplu de miros de pulbere.

O clipă tăcerea păru că ne prăbușește iar în noapte, — apoi un răcnet cumplit umplu moara, mă simții abătut la o parte ca o pană, un duruit surd cutremură dușumeaua. — Săbiile sunară ciocnindu-se, auzii trîntiturî grele, gemete și țipete de spaimă. O limbă de foc și un tunet tresăriră iar în noaptea adîncă, și în rumeneala fugară se arătară spinările încordate ale călărașilor și obrazul întunecos al sergentului Savin.

Totul trecu ca o furtună răpede. Cineva scăpără, o iască se aprinse. Fața lui Savin se rumeni, pe cînd buzele se rotunziau suflînd în punctul de foc. Apoi un țăpăt de luminare se înflăcăără și limba de foc începu a ni tremura umbrele pe pereții negri de scînduri.

Dușmanii zăceau unul lingă altul, zdrobiți, și, supt ei, singele care curgea, întindea un covor vișiniu. Unii căscau ochii îngroziți, unii erau cu gurile căscate și cu ochii închiși, unii erau lungiți, alții zgîrciți, cu genunchii la gură. Numai unul trăia și sta plin de spaimă în roata flăcărilor; clănțania înfrigurat și, din cînd în cînd, fără să privească pe cineva, murmura cuvinte răzlețe în limba lui, parcă se ruga de iertare. Fesul îi căzuse, și capul rotund, mic sta plecat, așteptînd lovitura din urmă; obrazul măsliniu, veșted, și ochii viriți supt frunte spuneau o durere așa de adîncă, încît te prindea mila.

Sergentul se uită lung la el, apoi se apropie și-l bătu cu palma pe umăr. Îi zise tare:

«Nu te teme, mă, că nu-ți facem nimic...»

Cerchesul ridică cu frică ochii, fără să înțeleagă. Frunțașul Pintilie crezu că trebuie să-și schimonosească vorba și să dea din mîni:

«Bre!... nu facem nimic la tine... Luăm *prezoner!*...» Și-și întinse buzele într'un rîș tăcut, plin de încurajare. Prinsul zîmbi și el cu frică.

Dar se făcea tirziu, nu mai era vreme de stat. Vorbii cu glas tare:

«Să mergem!

— Trăiți, domnule sublocotenent, răspunse Savin, să mergem! Atita ni-a trebuit: un prins. De la dinsul vom afla noi multe...»

Lăsarăm în podul ruinei pe ceilalți șapte Cerchezi, cari trecuseră mări și veniseră să moară într'un colț singuratec, pe malul unui piraă, — și ieșirăm.

Luna se înălțase, nori treceau pe de-asupra ei umplindu-se de lumină vinată. Iazul scintea ca o oglindă mare de argint: nici-o aburire nu-l încreția.

După ce ajunserăm în roata de sălcii, încălecarăm, iar prinsul fu suit îndărătul unui călăreț. Înainte de a pleca, scoseși tabachera, imi răsucii, o țigară, apoi dădu tutunul și tovarășilor mei:

«Na, mă, faceți-vă și voi cite o țigară, că v'ați purtat bine...»

— Trăiți, domnule sublocotenent!»

Sergentul Savin făcu două țigări. Pe una o dădu prizonierului:

«Na și ție! ți-o fi fiind poftă!»

Apoi, după ce prinsul o luă cu sfială, sergentul îi dădu iasca aprinsă, și zise zîbind cătră mine:

«Săracul! ce-o fi gîndind el acul!»

Cînd pornirăm, frunzașul Pintilie șopti:

«Asta-i de cei cari taie pe răniți și-i pradă...»

Nimeni nu răspunse. Prizonierul își fumă pe furiș țigara, trăgînd cu coada ochiului la fața aspră a sergentului Savin.

Pirăul licăria în lumina lunii, caii mergeau liniștiți și oamenii tăceau.

MIHAIL SADOVEANU.

SÎNT CLIPE TRISTE...

Sint clipe triste de amurg
 Ce sufletul ți-l înfășoară
 Ca într'o mantie ușoară
 Țesută 'n lacrimi ce curg.

Pe neștiute se desfac
 Din fund pierdut de amintire
 Dureri, ce altă dată tac
 Ca liniștea din cimitire.

Tristeța razelor ce-apun,
Adinc în tine se răsfringe ;
Cînd ele taine vechi îți spun,
Tu lacrimi vechi începi a plinge.

Și palide-ți răsar acum
Uitate umbre prietenoase,
Ce-ți vin, pe nici nu știi ce drum,
Și sînt din inima ta scoase.

Mîngîietoare îți fac semn,
Ele ce dorm așa departe,
Supt sălcii și supt cruci de lemn,
Sărmanele ființe moarte.

Privirile din ochii lor
Sînt triste ca o noapte-adîncă,
Se stîng cu razele ce mor, —
Și-aî vrea să nu se stingă încă.

Tu glasul lor aî vrea s'ascuți,
Și-ți piere glasul în ureche ;
De cum trecură anii mulți,
Acuma moartea lor e veche.

Acuma, simți ce singur ești,
Și'n dureros-trudita-ți minte
Îți picură, cînd ți-amintești,
Eterna pace de morminte.

MIHAIL PALEOLOGU

POVESTE.

(Urmare.)

Cu cit povestia băiatul, cu atît țiganca se frămînta în virful pernelor, și de-odată una din perine sare de supt dînsa.

Atunci țiganca iarăși zise :

Un tăciune
Și-un cărbune,
Taci, băiete,
Nu mai spune.

Iar Împăratul Alb, căruia-i spunea inima nu știu ce, îl asculta cu drag pe băiat cum povestia, și-i răspunse :

Un tăciune
Și-un cărbune,
Spune, băiețule, spune.

Țiganca se credea scăpată de belea, începu de iznoavă să povestească băiatul, și aștepta cu nerăbdare să sosească împăratul.

Și, cum sosi, îi ieși înaintea, îi spuse iată cum și iată cum, și-i arătă cei doi căței și i-au pus la sînul ei, ca s'o sugă în fața tuturor, spre batjocura împărătesei și pentru fala țigancei.

Ce mai supărare, și ce mai zarvă!

Împăratul n'a mai stat mult pe gînduri, a chemat slujitorii, și li-a poruncit să sape o groapă în movila de gunoii din fața bucătăriei, și, punînd în groapă pe împărăteasa, au astupat-o până la mijloc. Au luat apoi cei doi căței și i-au pus la sînul ei, ca s'o sugă în fața tuturor, spre batjocura împărătesei și pentru fala țigancei.

Împăratul era foarte scîrbit de ceia ce i se întîmplase. Umbla într'una posomorît, și voie bună nici-odată nu mai avea. Neam de neamul lui nu pățise așa rușine. Acasă nu mai putea sta. Și ce-ar fi căutat pe acasă, cînd cămările împărăției lui erau pururea pustii, și nu auzia un glas de om care să-i zică măcar : fă-te 'n colo!

De aceia-și petrecea timpul numai la vînătoare.

Într'o zi, plictisit de atita hoinăreală prin codri și frînt de oboseală, veni acasă pe neașteptate.

Cînd intră în odaia lui, ce să vezi dumneata? Țiganca, îmbrăcată în haine de împărăteasă, răsturnată într'un jilț, sulemenită pe obraz, se oglindia și se schimonosia, încît te bufnia risul cînd te uitaî la dînsa.

Împăratului i-au trecut fiori prin tot trupul, și, nu știu ce s'a mai petrecut în inima lui, dar în ziua ceia chiar s'a și însurat cu țiganca.

S'o fi văzut, mă rog, lăfăindu-se în carăta împărătească, înmuiată în aur și pietre scumpe, alătura cu împăratul, care, după ce-și venise iar în fire, sta rușinat lingă țigancă, și nu-i ticnia. Vedeă el bine că poporul i se închina, adevărat, ca și mai înaintea; dar cugeta el că, în inima lui nu mai era împăratul cel iubit, cum fusese pînă a nu cădea în ispita țigancei.

Dar nici fericirea țigancei n'a ținut multă vreme.

În dosul casei, în locul unde erau îngropați cei doi feți logofeți cu părul de aur creț, răsăriseră doi tei cu frunze de aur, cari creșteau văzînd cu ochii, și ale căror ramuri se întindeau așa de mîndre, și numai supt umbra lor îi plăcea împăratului să se odihnească.

Nu știa nici el pentru ce, dar îi erau așa de dragi acei doi tei, și spunea că în toată împărăția lui nu are alt lucru mai de preț.

Pe țigancă o treceau flori de moarte când se gândia la tei și-și puse în gând să se mîntuie de dinșii.

Se prefăcu bolnavă și se întinse în așternut, gata să-și dea sufletul.

Fel de fel de doftori stăteau la capul bolnavei, și nu-i puteau folosi nimic.

Știa să se prefacă țigancă. Doar de ce era țigancă?

Intr'o zi, când, după spusa doftorilor că nu mai au ce-i face, începură a-i pregăti de-ale înmormîntării, vine împăratul să-și mai vadă nevasta, și se apropie de patul ei.

Țigancă îl iea de mîna, și, cu glasul stîns și ochii închiși pe jumătate, începe a-i grai: «Innălțate împărate, tu ai fost lumina vieții mele, care acuma se stînge pe vecie. Un singur leac mai poți să-mi faci, ca să mă scapi de la moarte și să nu mă ai pe cuget: am visat că, dacă veți tăia teii, ca să-mi faci un pat din ei, voiți mai avea zile de trăit; de unde nu, scăpare nu mai este.»

Pe cînd zicea țigancă aceste cuvinte, mîna ei căzu în nesimțire pe marginea patului. Dîndu-și ochii peste cap, gândia că moare țigancă.

Ce să facă împăratul? Cum să se despartă el de acești doi tei, cari-i erau dragi ca și ochii din cap? Pe de altă parte, vedea pe împărăteasa lui murind, și muria numai pentru că el nu era în stare să jertfească dragostea lui pentru niște copaci.

Călcîndu-și pe inimă, împăratul a dat poruncă să taie teii.

Cum a auzit țigancă cea d'întăiu lovitură de topor, a deschis ochii, și se înfiripa mereu cu cit săriau. Tîndările din tei, până ce, cînd frumuseța cea nemaî văzută, de tei cu frunzele de aur, a căzut doborîită la pămînt, țigancă a fost în picioare, voinică și sănătoasă, ca și cum n'ar fi bolit niciodată.

Plîngea, în inima lui, împăratul, pentru că pierduse așa minune de copaci, dar se mîngîia că a făcut și o faptă bună, scăpînd de la peire un suflet omenesc.

Din porunca împăratului, meșterii făcură scînduri din cei doi tei, și din ele un pat, pe care să se odihnească trupurile împărătești.

Peste noapte, pe cînd împăratul dormia alături cu țigancă, pe dînsa n'o putea prinde somnul; o răscolia ceva, și nu-și mai găsia astîmpăr.

Pe la miezul nopții, numai ce aude un glas de supt saltea, zicînd:

— Frățioare, frățioare, cum îți este ție?

Și alt glas răspunde:

— Vai și amar de mine! Grea povară mă apasă, că pe mine doarme neagra de țigancă.

Apoi glasul cel de al doilea zise iar:

— Dar ție, frățioare, cum îți este?

— Mie mi-i bine, răspunse glasul celălalt, că pe mine doarme dragul nostru tată».

Ascultău împărații, și toată lumea de față, povestea aceasta, cu multă plăcere; dar Împăratul Alb, auzind cele ce spunea băiatul, începu a lăcrăma, fără voia lui, și, făcîndu-și loc prin mulțime, se tot apropia de povestitor.

Împărăteasa cu pricina schimba fețe, și tot îi săriau pernele de sub dînsa, și se tot lăsa în jos. Apoi, prefăcîndu-se că o supără povestea, zise către băiat:

Un tăciune
și-un cărbune,
taci, băiete,
nu mai spune.

Iar Împăratul Alb, uitindu-se crunt la dinsa, zise :

Un tăciune
și-un cărbune,
spune, băicțele, spune.

Băiatul începu din nou :

«Poveste, poveste, înaintea multă mai este».

Auzind țiganca vorbele scîndurilor din patul pe care avea să doarmă în fiecare noapte, și temîndu-se ca nu cumva și împăratul să le audă, se cutremură din creștet pînă'n tălpi, și gîndia că de acuma i-a venit și ei rîndul.

A doua zi, nu apucă împăratul să-și spele fața, și țiganca începu a se jălui și a se văita, că moare și piere.

Cînd o întrebă împăratul ce a apucat-o, ea răspunse :

— Luminate împărate, astă noapte am văzut în vis pe Sfînta Lune, care mi-a spus că, de nu m'oiu scălda în apă încălzită la focul din scîndurile patului acestuia, eu voi muri.

— Ba asta n'oiu mai face-o, răspunse împăratul. Destul că, de gustul tău, am tăiat așa minune de tei, precum alții pe lume nu mai sint; măcar atîta folos să am și eu după atîta pagubă.

Dacă a văzut că nu-l poate îndupleca, țiganca n'a mai zis nimic, și s'a pus pe plîns. Și plînge, și plînge, de gîndia că se înneacă lumea în lacrîmile ei.

Împăratul, fire blîndă, lehemetuit de atîta plîns, și-a călcat iar pe inimă, și a hotărît să facă voia țigancei.

Bucuria ei!

Îndată a venit slujitorii, au desfăcut patul, și au pus scîndurile pe foc.

Și ardeau cu o flacără așa de frumoasă, precum nu se mai văzuse lemn arzînd, și flăcările, pilpiînd, păreau glasuri gingașe de copil care se tînguiau așa de jalnic!...

Cum ardeau scîndurile pe vatră și limbile de foc se încrucișau, iaca sar două scînteii, care iese pe coș afară, și cad pe un drob de sare, la care lingeau două oi. Lingînd, oile au înghițit fiecare cite una din scînteii.

A doua zi, oile au fătat cite un miel cu lina de aur, precum nu se mai văzuse, dar nici nu se mai auzise pînă atunci.

Slujitorii s'au dus îndată cu vestea la împărăteasă, care, cum a auzit, a chemat îndată-mare pe bucătar, și i-a poruncit să taie și oile și mieii.

Țiganca a chemat apoi pe două din cele mai vrednice credincioase slujnice ale ei, li-a încredințat carnea mieilor, ca să se ducă la pîrău să o spele, dîndu-li mare grijă ca nu camva să scape vre un mătîșor pe apă, căci va fi vai și amar de capul lor.

Slujnicile toate le-au făcut, precum li-a poruncit țiganca, numai un lucru a greșit: luîndu-se la joacă și la hîrjoană, au scăpat fiecare cite un mătîșor pe apă. Apa, răpede, luase mătîșoarele la vale, și nici nu era de gîndit să le mai prîndă.

Au tăcut amîndouă, că nici nu li da mina să se pîrască una pe alta, și împărăteasa n'a cunoscut lipsa.

Cele două mătîșoare, purtate de valurile apei, se tot umflau mereu, și se îndreptau spre mal. Iar pe mal cînd a ajuns, a crăpat, și din ele a ieșit doi feți logofeți cu părul de aur creț.

Cei doi băieți, cu căciuilile îndesate peste urechi, se ridicară în picioare și, apropiindu-se de Împăratul Alb, ziseră, într'un glas :

— Și acei doi feți logofeți cu părul de aur creț sîntem noi, tătută dragă.

Și, când își luară căciulile, peste umerele lor se răsfirară plete lungi de aur, ale căror raze, mai strălucitoare decît ale soarelui, orbiau văzul tuturor.

Împărăteasa Împăratului Alb, adecă țiganca, de supt care săriseră toate pernele, acuma sta la pămînt, precum fusese obișnuită la bordeiul tătine-său.

Dar nici Împăratul Alb nu s'a lăsat batjocurit.

S'aș sfătuit toți împărații la olaltă, cam ce fel de pedeapsă i s'ar cuveni țigancei, și au hotărît într'un fel.

Și anume: au adus doisprezece armăsari, cei mai sălbateci din toate grajdurile lui Peneș Împăratul!, și au legat pe țigancă de cozile lor. Li-au dat apoi bice, și armăsarii au rupt-o de fugă, și s'a făcut țiganca miș de fărîme.

ARTUR GOROVEI.

DIN BIERBAUM

ADEVĂR ȘI TRUFIE

Unde este adevărul?

Lîngă curtea ta, în cîmp,

Colo'n pajiște, 'n pădure,

Orîșiunde, orîșiunde.

Dar de-asupra lui

Flutură spice trufia:

Aceia e *pîne*.

Vreați să aibî acuma pînea,

Iea-ți orî secerea orî coasa,

Dar și-o mină de copil

Va culege adevărul.

De aceia-l vezi mai des la poet între flori,

Decît în șurile cumișilor.

ÎNTREBARE ȘI RĂSPUNS

BĂIATUL:

Unde-ajung eū, tată,

Tată, unde-ajung

Urcîndu-mă sus, tot mai sus?

Unde-ajung eū, tată,

Tată, unde-ajung

Dac'aș fi drept spre ceruri dus?

TATĂL :

Zboară, urcă-te'n stihii,
Cît nici să mai poți să știi
Lumea asta unde vine.

Înnălțarea-ți va fi spus
Că, urcînd sus, tot mai sus,
Te-ai întors iarăși la tine.

X.

C R O N I C Ă

La Șosea s'a deschis, în pavilioane făcute cu mult gust, o Expoziție Agricolă. Titlul nu trebuie să sperie: expoziția agricolă, la dreptul vorbind, abia a început, pe cînd de multă vreme se poate vedea cealaltă, care e, în parte negustorească, dar în total foarte instructivă și lămuritoare asupra bogăției și muncii poporului nostru. Așa cum e orînduită expoziția, nu lipsește nimic din produsele României, ale pămîntului ca și ale fabricilor și ale meșteșugarilor ei. Expun, ca de obicei și nu mai rău decît de obicei, Ministeriul de Domenii, Administrația Domeniilor Coroanei, Direcția Închisorilor, Direcția Monopolului Tutunului (al cărei chioșc elegant întrece cu mult pe toate celelalte). Un pavilion special cuprinde alese și felurite țesături țerănești: el e totdeauna plin de lume, care admiră, dacă nu poate cumpăra, căci prețurile sînt foarte mari, de și, poate, meritate. Zi de zi, expoziția, care nu e a Statului, ci a unei societăți, se îmbogățește.

Între cei peste 10.000 de vizitatori cari au cercetat-o pînă acum, au fost Ruteni din Bucovina, și am văzut pe un profesor de la Frankfurt-pe-Main. Nu știu dacă Romîni de peste graniță au dat contingentul ce s'ar cuveni. Totuși nici-odată n'ar folosi mai mult din călătoria lor la București decît cînd pot să vadă, ca astăzi, ce se lucrează de neamul lor, în regatul românesc.

* * *

Sbornicul, buna revistă științifică a Bulgarilor, întreruptă o bucată de vreme din lipsă de fonduri, apare din nou, începînd cu anul 1903; acum însă ea nu mai este în editura Ministeriului de Instrucție Publică, ci a Tipografiei Statului. Întăiul volum (iese cîte unul pe an) din noua serie cuprinde un lung și bogat articol de L. Miletici asupra pavlichianilor din Bulgaria, cari se țin astăzi de Biserica catolică. Vorbînd de dinșii, autorul citează acte, necunoscute pînă acum, care privesc și țara noastră, între altele mișcarea din 1821 a lui Tudor, care a avut oarecare urmări și pentru creștinii de pe malul drept al Dunării.

N. IORGA.